

МОҢҒОЛИЯ МЕН ҚАЗАҚСТАН АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫСЫ**Аманбол Ботакөз**botagoz5@mail.ruЛ.Н. Гумилев атындағы ЕҰҰ Халықаралық қатынастар факультетінің
Халықаралық қатынастар кафедрасының 3 курс студенті,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Джумадилова Г.М.

Қазақстан бұрынғы Президенті Н.Назарбаев Моңғолияны 2015 жылы қазақстандықтарға арнаған Жолдауында ерекше атап өтті, «Біз енді әлемдік және аймақтық нарықтарда экспорттық мүмкіндіктерді белсенді түрде зерттеуіміз керек. Біз көрші елдердің экономикалық әлеуетін тиімді пайдалануымыз керек. Бұл, ең алдымен, Қытай, Ресей, Иран, Моңғолия, Үндістан, Пәкістан, Орталық Азия мен Кавказ елдері. Бұл елдер жылына 3,5 триллион доллардан асатын тауарлар мен қызметтерді импорттайды. Еуразиялық экономикалық одақтың маңызды аймақтық нарықтарымен еркін сауда туралы келісім жасау қажет»[. Осы тұрғыдан алғанда елдер екіжақты және аймақтық (ЕАЭО шеңберінде) сауда-экономикалық әлеуетін арттыра алады.

Осыған байланысты Моңғолия Елшісі өзінің сұхбатында «Моңғолия ресми түрде қазақ-моңғол үкіметаралық комиссиясы кезінде ЕАЭО мүше елдерімен еркін сауда туралы келісімге қол қоюды ұсынды. Бұл мәселеде Моңғолияны қолдайтын қазақстандық тарап. Бөлшектер жұмыс тобының шеңберінде нақтырақ болады. Біздің екі ел арасында сауда жоқтың қасы. Баян-Өлгий провинциясынан келген шағын вагоннан басқа. Сондықтан екі ел де осы мәселені шешіп, шешім шеңберінде шешім қабылдауы керек

Кесте 1. Екі ел арасындағы тауар айналымы (миллион АҚШ доллары) сәйкес

	1995	1996	1997	1998	1999
Экспорт	74.4	14.7	0.7	0.5	0.1
Импорт	0.7	0.9	1.8	3.3	0.6
Барлығы	75.1	15.4	2.5	3.8	0.7

Моңғолияның ҚР-дағы 2008 жылғы елшілігінің есебіне негізделген кесте.

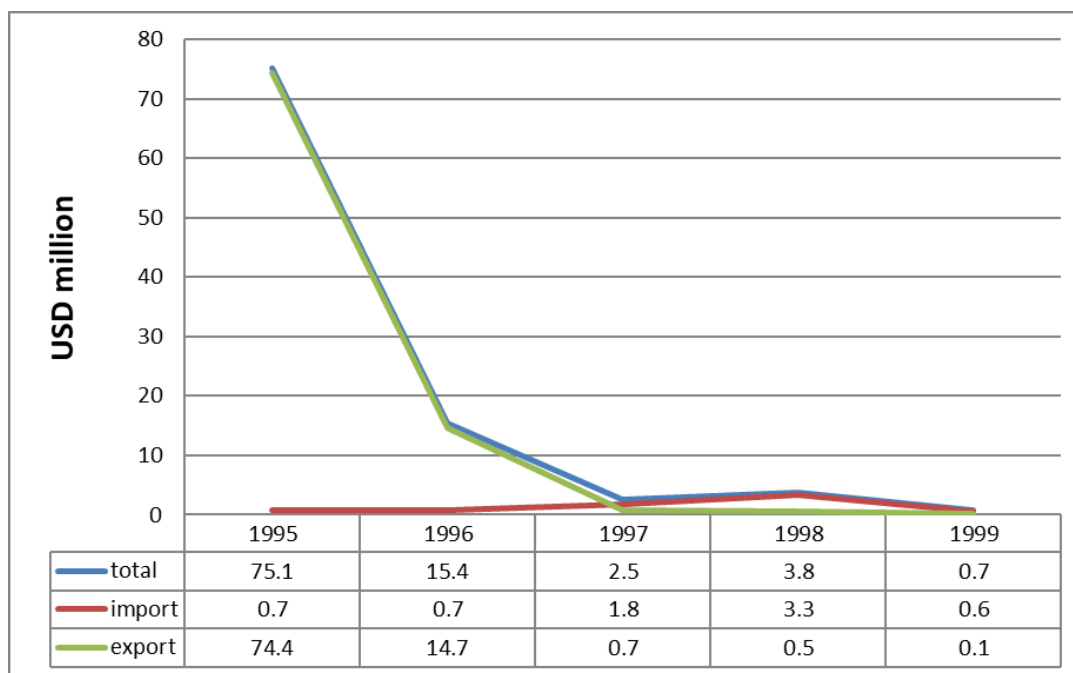
Бұл кестеде көрсетілгендей, 1996 жылдан бастап тауар айналымының көлемі төмендеді. Моңғолияның Статистикалық орталығының мәліметтері бойынша, Моңғолияның Қазақстанға экспорты 1994 жылы 33,3 миллион АҚШ долларына жетті, ал импорт 124,3 мың долларды құрады. Ол кезде «Эрдэнэт» мыс концентраты Моңғолия экспортының үлкен көлемі болатын. Осыдан кейін Балқашмыста өндірілген мыс концентраттары Моңғолияға оралды. 1994 жылға дейін қазақстандық тарап мыс концентратын тасымалдау үшін кедендік баж

салығын есептеп келді. 1994 жылғы қарашада үкіметтік келіссөздер нәтижесінде аталған салық босатылды [9].

Осыдан кейін, 1998 жылдың ортасында, «Балқашмыс» АҚ мен «Эрдэнэт» («Эрдэнэт» қарызы деп аталады) арасында көтерілген қарыз мәселелері. Берешек сомасы 24,9 млн. АҚШ долларын құрады. Мәселенің шығу тегі қазақстандық Балқашмыс корпорациясы 1995 жылдан 1996 жылға дейін Моңғолияның «Эрдэнэт» тау-кен корпорациясынан 9,5 тонна мыс концентратын алды. Балқашмыс өзінің мәртебесі туралы алғаш 1938 жылы Балқаш тау-кен металлургия зауыты ретінде құрды және 1997 жылы ол АҚ болды. Сол кезде компанияның мәртебесі мен әкімшілігі өзгерді. «Эрдэнэт» тау-кен корпорациясы капиталының 51% -ы Моңғолия Үкіметіне, ал 49% -ы Моңғолия мыс корпорациясына тиесілі.

Бұл проблема 1998-2016 жылдар аралығында өткір мәселе болды. Осы уақыт аралығында ҚР қарызды төлеуге мырыш концентратын ұсынды. Бірақ мырыш сапасына байланысты қазақстандық ұсыныс орындалмады. Бұл мәселеге сәйкес, 2016 жылдың ақпанында Лондон Жоғарғы Сотының сауда соты моңғолиялық «Эрдэнэт» ҚР Үкіметіне қарсы іс-қимыл туралы шағымын қанағаттандырмады. Сот шешімі ҚР пайдасына шығарылды. Моңғолия тарапы бұл мемлекетаралық қарыз деп санайды және бұл үшін ҚР Үкіметі жауап береді. Сот шешіміне қарамастан, ҚР Үкіметі 2017-2019 жылдар аралығында 20 млн. АҚШ долларына теңқарызды төлейді деп шешті.

Кесте 2. Екі елдің арасындағы тауар айналымы (АҚШ доллары)

Моңғолияның Қазақстандағы елшілігінің 2008 жылға арналған есебіне негізделген кестелік ақпарат

Сол уақытта Моңғолия темекіні, тоқыма бұйымдарын, ауылшаруашылық машиналарының бөлшектерін және темірді шойыннан импорттады. Қазақстанға негізінен купер концентратын, ет және ет өнімдерін экспорттау кезінде. 1996 жылы Моңғолия Қазақстанға кооператив концентратын экспорттауды тоқтатты және бұл екі ел арасындағы тауар айналымының төмендеуіне әсер етті.

Моңғолияға экспорттың негізгі тауарларына темекі (20,3%), санитарлық-гигиеналық өнімдер (19,1%), жуғыш заттар (12,6%), бидай немесе қара бидай ұны (7,8%), басқа тамақ өнімдері, мұнай өнімдері (4,1%) және басқалары жатады

Моңғолиядан импортталатын негізгі тауарлар: мал және өсімдік өнімдері, тоқыма және тоқыма бұйымдары, ағаш, ағаш материалдары және целлюлоза-қағаздан жасалған бұйымдар және т.б.

Кесте 3. Екі ел арасындағы тауар айналымы (миллион АҚШ доллары) 2005 жылдан 2017 жылға дейін

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Экспорт	0.55	1.7	0.80	1.2	3.2	1.5	2.6	3.5	0.57	4.9	2.0	0.71	2.4
импорт	40.5	49.8	30.2	25.6	16.7	8.3	16.9	20.4	34.2	29.4	29.2	29.3	34.2
барлығы	41.05	51.5	31.0	26.8	19.9	9.8	19.5	23.9	34.77	34.3	31.2	30.01	36.6

Қазақстандық импорт 2010 жылы күрт төмендеп, 8,3 млн. АҚШ долларын құрады. Бұл 2005 жылдан 2006 жылға дейін күрт өсуде.

Осыған байланысты Сыртқы істер министрлігінің бұрынғы министрі Б.Лувсанвандан «Қазақ-моңғол сауда-экономикалық ынтымақтастығы қолда бар әлеуетке сәйкес келмейді. Біз заңнаманы қазақстандық инвесторлар үшін жұмсақ шарттармен қамтамасыз ететін етіп өзгертеміз. Біз өз тарапымыздан елдеріміз арасындағы екіжақты сауда-экономикалық және инвестициялық ынтымақтастықтың жаңа деңгейіне шығуға күш саламыз.

ҚР Қаржы министрлігінің мәліметтері бойынша, 2017 жылдың қаңтар-қараша айларында Қазақстан мен Моңғолия арасындағы тауар айналымы 68,2 млн АҚШ долларын құрады, бұл 2016 жылғы сәйкес көрсеткіштен 5,5% -ға аз (72,1 млн АҚШ доллары). Бұл ретте Қазақстанның Моңғолияға экспорты 66,4 млн. АҚШ долларын құрады, Моңғолияның Қазақстанға импорты 1,8 млн. Долларды құрады. 2006 жылы - 15,9 млн. АҚШ доллары (тауар айналымының көлемі Қазақстаннан бидай, ұн және мұнай өнімдері экспортының төмендеуіне байланысты). Бұл көрсеткіш 2007 жылы 28,6 миллион АҚШ долларына жетті.

2015 жылы Моңғолия үкіметі ЕАЭО-мен өзара еркін сауда туралы құжатқа қол қойды және ол екіжақты экономикалық қатынастарды жандандырады. Сонымен қатар, табиғи ресурстар мен аграрлық сектор екі мемлекеттің де дамуында маңызды рөл атқарады

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Монголын Үндэсний Статистикийн Хороо (National Statistical Office of Mongolia. Population Census): 2010 оны хүн ам, орон сууцны тооллого. – Улаанбаатар, 2011. – 274 б.
2. Монгол Улсын гадаад бодлогын үзэл баримтлал (The Concept of the Foreign policy of Mongolia). – Улаанбаатар, 2011. – 2-р зүйл.
3. Исова Л.Т. Сыртқы саясаттағы қазақ-моңғол қатынастарының басым-бағыттары. Электронный научный журнал «edu.e-history.kz» №2(10).